

Videobusiness Magyarországon

Magyarországi videóüzletről szóló cikkek, tanulmányok, hozzáértő szakemberek, kereskedők, gyártók, fogyasztók véleménye, különböző szempontból ugyan, de lényegét tekintve megegyezik: rendszertlenek a viszonyok, kusza összességben keverednek tiltások és engedések, a piac túl- és alulszabályozott egyszerre.

A videózás hátrányos helyzetét gazdasági, gazdálkodási, kereskedelmi rendszerünk struktúrája, valamint a kulturális kereskedelem egészére nehezedő eszmei, esztétikai „súlyok” okozzák. A hiánygazdaság és a devizagazdálkodás kötöttségei fontossági sorrendet, hierarchiát teremtenek az egyes árucsoportok között. A hierarchia rendező elvét egy elvont, igazából soha, senki által nem vizsgált szükséglet és értékrendszer adja. Az egyes termelők, kereskedelmi érdekcsoportok, fogyasztó rétegek érdekeik szerint szükségesnek, alapvetőnek minősítenek bizonyos termékcsoportokat, hiszen így nagyobb eséllyel vesznek részt a devizakeretekért, az üzletek megszerzéséért vívott harcban, a számukra fontos termékek behozatalában.

A video ebben a hierarchiában alulra szorult. Gyakran hangoztatott vád, hogy a video a kultúrsemét hordozója, a bűnözés táptalaja, az agresszió fokozója. Színvonalalacsony, butít, növeli a szorongást, befelé fordulást eredményez, fokozza az emberek elszigetelődését. Paradox helyzet, de hosszú szünet után éppen ez az elátkozott eszköz teremtett újabb közösségi együttléteket. Mint régebben, az „östelevíziózás” idejében, rokonok, szomszédok, ismerősök gyűlnek össze „házimozizni”. Kisebb lakótelepek, lakóközösségek öntevékeny módon bekábelizik lakásaikat, s műsort adnak felnőtteknek, gyerekeknek. Persze az egész „magánkábeltevé” illegális, a vetített filmek sokszor tiltottak, igénytelenek, rossz minőségűek.

A magánpiac így korrigálja a rossz működő hivatalosat, így bírálja felül a tiltás-tűrés-támogatás kategóriáiban gondolkodó kultúrpolitikát. Hogy mennyire rosszul működik a hivatalos piac, milyen szegényes az elfogadott kínálat, jól mutatja az a tény, hogy nemcsak tömegfilmeket kielégítő kaland-, karate-krimi és egyéb produkciók hiányoznak, hanem még az egyébként támogatott opera- és komoly zenei alkotások is. Utánanéztam, jelenleg Magyarországon 3 komoly zenei és 3 operafelvétel lehet vásárolni, illetve kölcsönözni.

A videóval szemben a legfőbb vád az, hogy luxus, drága, így csak egy szűk, kiváltságos réteg juthat hozzá, ezt a réteget pedig minek támogatni? Bűvös kör ez, mert valóban drága, valóban csak a tehetősebbek bírtokolják, de azért drága és elzárt a kevésbé tehetősek elől, mert az említett termékcsoport hierarchiájában hátul szerepel, s mert büntető adókkal és büntető vámokkal sújtják.

A piaci nyomás és a különböző érdekcsoportok harca valamint a strukturális tényezők együttes hatása sajátos, kompromisszumos helyzetet teremtett. Az ideológiai ellenérzések és a korlátozott devizakeret ellenére van video (-magán-, -kamera, -kazetta), és van lakossági igényeket is figyelembe vevő műsoros kazetta. A kezdetek csillagászati áraihoz képest ma már olcsóbb készülékekhez is hozzá lehet jutni, bár a többségnek ez is igen drága. Ha korlátozott mértékben is, megindult a videógyártás (összeszerelés), és

már nemcsak karácsonyi időszakban lehet látni a pultokon. A kompromisszumos megoldás azonban a kényszerű meghátráláson, engedékenységen és ezen engedékenységgért magas árat kérő rablógazdálkodáson, és nem korrekt üzleti elveken nyugszik.

Miért?

Mert az üzletbe fektetett pénz aránytalanul kisebb, mint a forgalomról levett sáv. A múlt kísért, hiszen a szórakoztató iparhoz sorolt tevékenységek zöme, különösen a pop-rock szakma járt ugyanígy. A „befektetés” nagyobb részben üzletkötések engedélyezését, kisebb részben valutakeret biztosítását jelenti. Az üzletek kötését ad-hoc jelleggel, főhatósági szinten bírálják el, ami egyrészt monopolhelyzeteket teremt, hiszen a kedvezményezett versenytárs nélkül jelenhet meg a piacon, másrészt kiszámíthatatlanná, kalkulálhatatlanná teszi a kínálatot, kiszolgáltatott helyzetbe hozza a fogyasztót.

A műsoros kazetták importját a pénzügyi korlátozásokon túl erős központi, bürokratikus ellenőrzés nehezíti. Ez a kontroll hivatalnok-értélmiségi értékrendszeren, bizalmatlanságon, „felelősség átvállaláson” alapul. A Filmfőigazgatóság és a vámhatóság kezében van a karmesteri pálca, amit az állami vállalatoknak sem adnak át. Az importált filmek „forgalmazhatóságát” még a Mókép sem döntheti el, ehhez csak a Filmfőigazgatóságnak van joga!

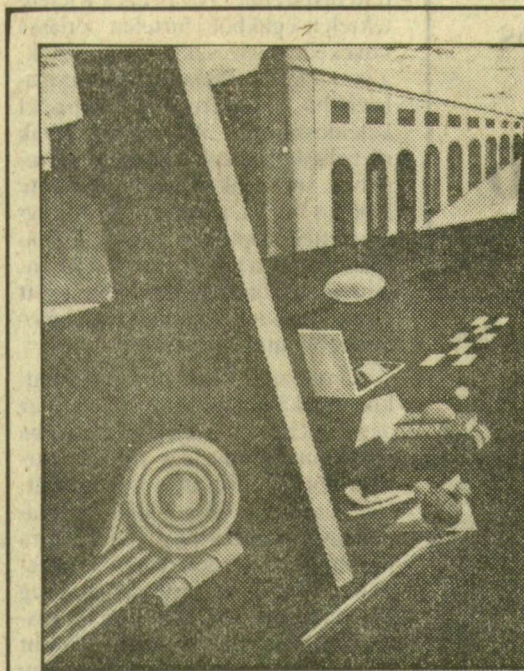
Ez a helyzet a magánimportot és a feketepiacot ösztönzi. A magánimport előnye, hogy rugalmas, piacérzékeny, és akár védett árukat is, külön állami támogatás nélkül, ráadásul jól megvámolható módon szerzi be. Hátránya, hogy nagy teljesítményű, professzionális berendezéseket pénzügyi és vámkötöttségek miatt nemigen tud behozni. A feketepiac a műsoros kazettákban és forgalmazásban érdekelt, az új sikerfilmekre akár megrendeléseket is lehet leadni. A magyarországi videóüzlet ellentmondásai ezen a téren is tetten érhetők: a videokalkulációk szerte a világban gazdasági bűncselekménynek számít, és igen kemény büntetéssel sújtják (akár 5 év börtön is kiszabható), nálunk ez csak sajtórendészeti vétség.

A videózás területén tehát „szervezett szervezatlenség” uralkodik, s ez a terület is magán viseli társadalmi, gazdasági életünk ellentmondásait, paradoxonjait. A video mindenhol nagy üzlet, csak nálunk nem. Széles körű (művészi, közművelődési, szórakozási, gazdasági, oktatási stb.) felhasználási lehetőségei ellenére Magyarországon a „szórakoztató elektronika” bélyegét kapta. A korlátozások és ellenérzések, a tökéhiány és a rövidlátó szemlélet, a hiánygazdaság és a bürokrácia gúzsba kötik a videózásban nagy lehetőségeket látó emberek kezét is. A gyártók gyártásának, a kereskedők kereskedésének, a fogyasztók fogyasztásának, de nem tehetik. Az aktív támogatás hiánya még érthető, de az akadályozás már semmiképp. Az állam a devizagazdálkodás védelme ürügyén korlátozza a gyártást és a kereskedelmet, etikai okok miatt a magánimportot és a használt-cikk-kereskedelmet, politikai, esztétikai, ideológiai okok miatt a műsoroskazetta-piacot.

Az eredmény: virágzik a feketepiac, a kedvezményezett szervezetek monopolhelyzetbe kerültek, érdekszövetséget teremtettek, és tágra nyíltak a kiskapuk.

Éppen azok, amelyeket szeretnénk megszüntetni.

NYILAS GYÖRGY

DE CHIRICO: TENGERSZÉK KASZÁRNYÁJA

RÓZSA ENDRE

Búcsútlanul

A láng-kaszabolta mezők, sívó homokon süket izzás. Ott állsz valahol, hamufényben. (Túl hirtelen esteledik ránk.)

Ott vársz. Zsugorogva tapad bőrödre az éjszaka hámja. Üres ég forog és csavaroz le a földbe, a rög-kalodába.

Sínpáron a hold varrata; szemedben a könnytelen urnák. Begyógyul a csendtől a szád, de árok hujjogtatja a hurrát.

Kifakadnak a régi hegek! Az új sebek — elvarasodnak... A csikket a porba pöccinted; körmödre ne éjjen a holnap!

Szimbólumok változásban

A 26. szegedi nyári tárlat a tematika tükrében

Amikor Kónig Róbert Pegazusának azt a címet adta, hogy *Szimbólumok változásban*, napjaink lényegére tapintott. A művészetek ősi jelképe megfosztva szárnyaitól magányosan nyert, toporzékol karámja kerítésének fogságában. S nem csupán ez a mű, de olyan társai is, mint *Tölg-Molnár Zoltán Évszak nélkül* című festménye, *El Kazovszkij* megkötözött szirénje, *Iván Szilárd* anygallal harcoló emberalakja a művészetek elbizonytalanodására, gazdasági-társadalmi-művészeti közéletünk új viszonyai között a helyzet-tudat keresésére, a tájékozódás zavarára utal. Arra az állapotiagramra, melyre a tárlatot megnyitó *Békés Imre*, az MNK Művészeti Alapjának igazgatója is utalt, hogy egyszerre hullott a művészek nyakába az új adórendszer, melynek valós vagy még csak vélt hatásait tartózkodásra készített őket; a gazdasági gondok miatti döntés, miszerint az állami mecénatúra — mely évtizedeken át, ha nem is biztos megélhetést, folyamatos munkát, de reményt jelentett — mérsékeltebben tudja kivenni a részét a művészek támogatásából; s ha jelei mutatkoznak is, az új művészetpártolás, a kisebb-nagyobb közösségek anyagi áldozatvállalásával létrejövő alkotások és az adományokból születő művek lehetséges és járható pályái még sok helyütt ingoványosak, kétes értékűek, esetlegesek, nem minden esetben értékcirkusok, gyakran megrendelő-orientáltak.

Ezt a zavarodottságot és bizonytalanságot egyértelműen kifejezi a mostani seregszemle. Átlagosan közepes színvonalával, a visszaköszönő témákkal, „minthamár láttam volna” alkotásokkal, a művészet vállalkozó kedvének visszafogottságával, a jelentős stílusok, műfajok és tematikák képviselőinek távolmaradásával, a régebben együtt jelentkező generációk rostálódásával, a *tehetetlenségi nyomaték értékeivel* és a kibontakozás halovány fénypásztáival. (Mindennek ellenére azt hiszem, nem az a megoldás, amit néhányan már pedzettek, hogy megszüntessék vagy átmenetileg ritkítsák a nyári tárlatok sorát, amely immár harminc éve része a szegedi ünnepi hetek művészeti programjának. Hanem a gyökerek föltárása, az alaphelyzet tisztázása — mely jórészt már művészeteken túli kérdések özonét veti föl — lehet a Pegazus új szárnya bocsátásának esélye. Éppen ezért remélhető korrekciójuk, változásuk, alakításuk. Nem is beszélve arról az igazságról, hogy a nehéz helyzet hadat üzen a rutinnak, a megszokásnak, a kényelemnek, előkészítésnek a gondolkodás tértérítő szikráit, az ötleteket, az új megközelítéseket. S a nyári tárlatnak is lehetnek megújulási pályái, így életető reményei is.)

A tárlatokat leginkább a műfajok vagy a stílusok felől szoktuk megközelíteni, esetleg egy-egy kiváló alkotó magasleséről. Ez a mostani tárlat alkalmat ad arra, hogy szokatlán módon, a tematika felől közelítsünk felé. Tehát azt nézzük meg, hogy mire képesek a művészek, ha tesszem azt portré festenek, mintáznak, ha a tájélményeiket szeretnék megosztani velünk, vagy egy enteriőrben vélik fölfedezni mondanivalójukat. Talán azért is kíváncsiok most ez a megközelítés, mert hiányoznak a valóban kimagasló, mértékadó művek; mert kevésbé karakte-

rizálódtak a máskor oly pregnánsan jelenlévő stílustörékvések; nem eléggé hangsúlyosak a „frissen.festve” szándékok, a neo-, a transz- és posztavantgard kísérletek, távol maradtak olyan fontos csoportok példának okáért, mint a mindig erőteljes szociografikus töltetű új naturalisták.

Tematikai kalandozásainkat kezdjük a *portré* és az *emberábrázolás lehetőségeinél*. *Benes József*, mintha csak segíteni akarna, hagyományosan kötözött, ám ezúttal főként festett figurák közül az egyiknek ezt a címet adta: *Portré forradással*. Ez a heg, ez a forradás, ez a seb ott található szinte minden alkotáson, mint a sérült, testileg vagy lelkileg megbántott személyiség stigmája. De lehet ez a harmóniát sértő „hiba” akár művészi bizonytalanság, elrajzolás, utánérzés, ismétlés, közhely. Előbbire jó példa *Sváby Lajos Önarcképe*, egy vívódó művész öngazolásának, önkeresésének és helyének, azonosságtudatának, feladatvállalásának keresése. S ha ma ilyennek tudja önmagát, akkor nem csupán belső békéje ingott meg, de környezete, társadalmi-művészi közege is szembenézésre készült — valamennyiünket. Hasonlóan reményvesztett *Tóth Sándor*. Két — a sörből messze kiemelkedő — érdemnek feiülte, mint az ár levonulása után a repedezett föld, mely emberi arcot mintáz: *megírt és szenvedő tekinteteket*. Mellettük „csak” profi munkáknak tűnik *Fritz Mihály Varga* Mátyásról, Szathmáry Gyöngyi Petri Gáborról készített érme; rutinfeladatnak *Egyed Emma* szegedi portrészorozata — *Dugonics András*, *Tömörkény István*, *Móra Ferenc* és *Juhász Gyula* közhelyek —; kedves munká *Zsin Judit* Kocsis Zoltánról mintázott kisbronz. Méretében, megközelítésében, megoldásában elhibázottnak, merevnek, sematikusnak érzem a *Timár József*-ről, *Erdei Ferenc*-ről, *Gyarmathy Attiláról*, *Szenthelyi Miklósról* készített szoborportrékat (*Kampfl József, Kaubek Péter, Tóth Sándor, Pató Róza* alkotásai). *Návay Sándor* Strawinskyja pedig egyenesen utánérzés, a szódásüveg-monokli visszaköszön régebbi szobrokról. Összekapcsolódik bennem *Kovács Péter* évek óta szorongva, kegyetlenül és hittelt végzett lélekanalízise *Szabó Tamás* test-lélek, figura-és árnyék elemzéseivel, melyek mindenekelőtt bravúros öntéstechnikájukkal lenyűgözőek. *Gyémánt László* popos önarcképe reményeim szerint nem a beletörődést, hanem a vállalat sugallja: „*Aldjon vagy verjen sors keze...*”

Többen keresik mai kérdéseikre a választ a múltban, részint a *prehisztórikus korok* leleteiben, részint a *biblia* alakjaiban és történeteiben, részint a *művészettörténet*, a kultúrhistoria tanulságaiban, a *színház*, a *cirkusz*, a *komédia* sürített világában. Nézzük sorban. Mitoszok, bálványok, idolk üzennek a múlt kódéből. *Veress Pál* Menekülő bálványa és *El Kazovszkij* kipányvázott szirénje megrázó alkotások. *Katona Zsuzsa* Szfinszk-e, *Gerle Margit* és *Papp György* Idoljai értelmes jelek. *Várady Sándor* Antigonéja, *Szabó Iván* Elektrája, *Pálffy Gusztáv* Mars-istene viszont mindössze illusztrációi ismereteiknek. A biblia-ihlette művek sorából *Püspöky István* az emberi kiszolgáltatottságot sugalló bordarácsai katartikusak *Kalmárné Ho-*

rozsi Margit csipkefinomsággal tud szólni a szeretetről, *Kéri László* mind dúsabb festőiséggel a megszőgelt mártír üzenetéről, *Kóka Ferenc* szomorú groteskséggel a háború ellen *Az utolsó vacsora* esélyeiről. *Varga Géza* Jónás-sorozata illusztratív, *Fontos Sándor* Ráchel-élménye még kimerítően, első sorban festői eszközökben. Ami az utalásokat, idézeteket, parafrázisokat, metamorfózisokat illeti, hadd emlékeztessék *Nagy B. István* évek óta teljesedő Greco-tanulmányainak sorozatára, *Tóth Ernő* Szentivánéji álom-látomására, *Galambos Tamás* figyelmeztető Csontváry-parafrázisára, *Kis Nagy András* történelmi alakoknak emléket állító kispasztikáira, a Rákóczi-ihlette *A fejedelemre és a Mátyás királyra*, *Sulyok Gabriella* Babits-, *Szabolcs Árpád* Benkő Attila-, *Mészáros Mihály* Bartók-illusztrációira. Természetesen ezek a visszautalások, kötődések sokféleképpen, más-más formában, különféle színvonalon születtek.

A *tájmegközelítés*ek, természetábrázolások pólusait talán érzékelteti *Tóth Pál* precíz, tudományos igényű és művészi alázattal készített sorozata, a *Lapok a természetkönyvből* és *Elekes Károly* Tájékpoltok címet viselő pompás analízissorozata. Közöttük realista tájképeket (*Kántor Andor*: *Ősz a Dunakanyarnál*), expresszív élményt (*Velhelm Károly*: *Tavaszi kép*), tektónikus erők érzékeltetését (*Kiss György* éremssorozata), lírai újraforgalmazásokat (*Tenk László* két festménye), eredeti avantgard megközelítést (*Polacsek Kálmán*: *A táj felett*) és újmódi szándékokat (*Boros István*: *Táj-átalakítás*) egyaránt találhatunk.

Az *entériór* a belső tér és ember viszonyának, az embert körülvevő tárgyaknak együttese. Műtörténeti bizonyíték, mennyire jellemezhető egy ilyen közegben emberi sors, történelmi korszak, ízlés, világkép, divat. A mai festők inkább a lélek tereit festik, hitünket, reményeinket táplálják vagy elmagányosodásaink veszélyeit sejtetik (*Krajcsovics Éva*, *Tölg-Molnár Zoltán*, *Vály Dező*, *Vojnich Erzsébet*), kis ünnepeinket idézik (*Bakacsi Lajos*, *Novák András*), mindennapi közegeinket dokumentálják (*Bér Rudolf*, *Kovács Béla*), új dimenziókat, nagyobb és látványosabb tereket nyitnak (*László Pál*), a külső világot szembesítik belső önmagukkal (*Zala Tibor*). S hogy vannak, akik nem férnek a skatulyákba, az vagy eredeti nagyszerűségükön, vagy magányos jelentkezésükön, esetleg cseppfolyós műveiken múlik. (*Péter Ágnes*, *Földi Péter*, *Dohnál Tibor*, *Jolánffy Attila*). S hogy jószerével nincs csendélet, életkép, folklorisztikus feldolgozás — ugyan kérem, korszerűtlen témák!

Kötelességem a tényt leszögezni: 48 szegedi művész közül mindössze tízen egyen szerepelnek a tárlaton. (Néhányan még eljutottak a zsüriig, mások nem is próbálkoztak.) Nem jobb a helyzet, ha a táj alkotóit keresem, a vásárhelyieket, a csabaiakat, a csongrádi, a gyulai, a makói művésztársulat tagjait. Amikor a jövőről gondolkodunk, ezeknek a jelenségeknek is a módjára kell nézni. Nemcsak a szakma presztízse forog kockán. A *változásban sem csupán a szimbólumok bucsúznak* át a fejünkön.

TANDILAJOS